

ACC. N:R M. 15228:1-2.

Landskap: Bohuslän Upptecknare: Gösta Olsson, Lund
Härad: Stångån Berättare: Gustav Lundquist, Träleberg
Socken: Lyse Berättarens yrke: byggn. arb., f.d. stenhuggare
Uppteckningsår: 1960 Född år 1904 i Lyse

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Stenhuggeri ö. stenhörning m. m. 1-2.

Skriv endast på denna sida.

Far kom från Dragsmark. Efter konfirmationen tog han drängplats i Bro och Lyse. Blev soldat för Lögengårdarna i Lyse men godtog inte torpet de erbjöd utan arrenderade ett torp här i Träleberg av Bua prästänkesäte och byggde sig hus där år 1900. Köpte häst och hade tillsammans med en granntorpare, Julius i Puttarne, hand om renhållningen i Lysekil för 75 kr om året. Dessa två var de första om det arbetet i stan och körde till en början med 2-hjulskärror. Allt eftersom stan växte, blev det mer latrin att köra, och det var 8 renhållningskörare här uppe från landet, då lastbilar tog vid någon gång på 20-talet. 1911-1913 var far med som körare vid järnvägsbygget Munkedal-Lysekil.

Varje september månad var han på soldatmöte på Backamo. Far och vi söner hade tillsammans en landvad och tog en del fisk i Trälebergskilen. Vi fiskade så en god bit in på 30-talet till husbehov och väl det ibland. En torpare här intill, Herman i Dykärr, låg ute som sjöman för jämnan.

Far började stenkörning omkring 1925 för Gunnerson. (=senare AB Brosten) med 1 häst, längre fram med 2 hästar. Körde i fria berg (stans berg det mesta) tills han omkring 1939 överlät till yngste sonen Gunnar den gård intill torpet, han köpt 1918. Far var med vid varenda lastning och körde kassarna. Med i åkarnas organisation. Körningen var levebrödet; jordbruket med 3 kor och 2 hästar gav biinkomst. Mycket foder fick köpas.

Gunnar körde en del sten också men det blev allt mindre att göra i bergen under kriget,* så varje vinter körde han ut ved och koks i stan för firma Slätteskår. Slutade så helt med stenkörningen och körde heltid om vintrarna koks, kol och ved. 1959 började han i Skandiaverken, mer betalt där. Han har nu endast 2 kor och ingen häst.

Stenhuggeriet var väldigt bra för de små gårdarna. Det var fritt arbete, och man kunde stanna hemma från berget när det behövdes, och så blev det några kronor i veckan kontant.

*1939-1945

Stenhuggeriidkare i Lysekil : Nielsenarna i Dalskogen, Fernströms i Rinkenäs, Kullgrens i Bansvik och uppe i Kronberget, Brosten i Slätten-bergen och inåt Tröten, Skandinaviska i Valbodalen. Warm köpte sten i fria berg.

I Valbodalen byggdes 1913 en mycket modern knottfabrik med t.o.m. elektrisk belysning, men driften där varade endast 1 år till kriget 1914.

Omkring 1910 drev Skandinaviska i bergen vid Valbodalen, och basen Hernström köpte in 4-5 hästar och lejde körare och skötte alltså om körningen själv.

Själv högg jag sten i många år. 1939 hade jag 15kr per 100 sten när körarlön var avräknad. Stenkörarn fick då 1,10 kr/m² (omkring 35 sten/m²) för längsta sträckan från Dalskogen till Lysekils södra hamn.

Fyllefat och fyllehacka var från början järnvägsbyggarnas redskap, då de skulle raka undan småskrot och tömma detta i kärror eller vagnar. En del stenhuggare tog efter och skaffade sig dessa don för att hålla rent för skärv kring putstunnan. Småningom kom så körarna att använda fyllefat och hackan vid vägbygge och väglagning.

Stenbolagen ville slå under sig alla berg (arrendera eller köpa) och de flesta bergägare föll för det i början. I bolagsberg bestämde bolaget vilka som fick hugga sten där och att de högg endast för det bolaget. Bolaget satte priset på huggningen och körningen tills respektive organisationer växte fram och avtal kom till.

Fria berg ökade i antal allt eftersom tiden för kontrakten med bolagen gick ut: bergägarna ville oftast inte förnya kontrakten utan få fria berg för att få stenkörningen där. I fria berg var körlönen, efter körsträckans längd, en överenskommelse mellan huggare och körare.